

KAIP AŠ PUOŠIAU MOSĖDĮ

Vaclovas Intas (1925–2007)

Mosėdžio herbas ir miestelio panorama.
Gedimino Žilinsko nuotrauka iš RKIC archyvo

Mano gyvenimo aprašymas nebus pilnas – trūksta mirimo datos. Ir dėl to aš nepergyvenu, net neatsiprašau. Todėl viskas, ką čia surašysiu, vyko ir vyksta man gyvam esant. Kad tapau tokiu, kokį mane žino visas svietas¹, – tėvų ir dėdės nuopelnas. Gerokai dar prieš pradėdamas mokslus pradinėje mokykloje, jau mokėjau sodinti augalus, skiepyti, laistyti, ravėti, iškrėsti kaimyno sodą. Tad tokia mokykla šiam pomėgiui įsikūnyti įtakos neturėjo, o stiprino – tai taip. Nelaikau nuopelnu ar privalumu prieš kitus, kad padariau Mosėdį garsesnį už bet kokią kurią Respublikos gyvenvietę. Man tas darbas patiko ir dabar patinka, todėl visada surandu laiko, energijos ir nuosavų pinigų, kad padaryčiau tai, ką esu numatęs. Ir nesvarbu, ar palaikys kas, ar ne, pritaras ar padės, ar trukdys. Dirbu kasdien laisvalaikiu, išieginėmis dienomis, per atostogas, dirbu tada, kai kiti rūko ar lošia kortomis. Nei už darbą, nei už suvežtą augmeniją ir akmenis, ir už kelionę, transporto išlaidas niekas neapmokėjo ir nemoka. Už šį darbą negaunu jokių lengvatų nei tarnybinių, nei buitinių. Priešingai, išlaidų buvo ir tebėra nemažai. Man šis darbas – šventė, dirbu todėl, kad patinka. Tenka būti ir architektu, darbų vykdytoju, tiekėju, darbininku ir padarytų darbų prižiūrėtoju. Svarbu, kad būtų padarytas darbas, o priemonės ir kaina nesvarbu. Sunku ir apmaudu būna, kai išyra suorganizuota talka, pvz., susieškai traktorių, mašinų, žmonių, autokraną akmenims vežti, o, žiūrėk, kas nors sugedo ir visi, uodegas pabrukę, dūlina namo. O norai visada didesni už galimybes. Sunkiausia yra būti garsiam: daug interesantų, korespondentų, delegacijų, turistų, laiškų. Šlovė trukdo dirbti. Esi nuolat reguliuojamas kitų interesų ir dirbi ne tai, ką reikia, kas būtina. Kitas vėl parašo laišką, ne trumpesnį už šį raštą, ir, atsiprašęs už trukdymą, pasisako, galop, kad nori kelių sėklelių vieno ar kito augalo. Nemažoniausias klausimas – kokie ateities planai?

– Atvažiuok, pamatysi.

Prįpratau prie gausybės žmonių kieme nuo pat saulėtekio iki saulėlydžio, pripratau prie begalės klausimų. Labai ne laiku klausimai užduodami anksti ryte, kai, vos atsikėlęs, skubi per kiemą į tualetą nusi[...]. Į juos atsakinėju neatverdamas burnos, trumpai, valdiškai, irzliai ir visada sukeitęs kojas (aišku dėl ko). Todėl ankstyviausiems turistams reikėtų tai įkalti į galvą.

Kilęs esu iš Skuodo rajono. Tėviškė ir gimtinė – 25 km nuo Mosėdžio. Tėvai valstiečiai. Esame 5 broliai. Visi gyvi. Tėvai mirę.

Dirbti reikėję ilgai ir daug – kaip ir visiems kaimo vaikams. Ištrūkęs į gimnaziją, daugiau laiko praleisdavau meškeriodamas, negu prie knygų. Todėl iš klasės į klasę persirisdavau maksimaliai

skaičiumi pataisų. Reikia, beje, atsiminti, kad du metus iš eilės iš to paties dalyko gauti pataisą nevalia. Jei taip įvyks, antrus metus sėsi į tą patį suolą ar žemiau jo. Taip buvo seniai, prieš karą². Medicinos institutą baigiau su pagyrimu.

Gimęs esu labai vėlu rudenį, todėl iš pat mažens pripratau prie šalčio. Nuo 1944 m. (tų metų rudenį buvo išvaduotas mūsų kaimas) maudausi ištisus metus. Kai pernai švenčiau savo penkiasdešimtmetį, buvau su visa šeima išvykęs į Tian Šanio kalnus Uzbekijoje. Tuo laiku čia, namuose, siautėjo neregėtos jėgos uraganas su liūtimis. Senieji žmonės pasakojo, kad lygiai tas pats dėjosi ir prieš 50 metų.

Dabar turiu labai gražią žmoną ir nepaprastai puikius 4 vaikus. Paskutiniai du – dvynukai. Jie vos vos vaikšto, bet puikiai derinasi prie akmenų.

Mosėdyje dirbu, valgau ir miegu jau 22 metai, gydau įvairias ligas. Čia, kaime, esu tik vienas gydytojas. Atvykęs radau Mosėdį iš gryo medžio, pilką, apšepusį, tankiai susigrūdusį keliose gatvelėse. Rudenį – begalės purvo, o žiemą – sniego. Keliai buvo blogi. Mašinų nebuvo. Žmonės, užsiėmę kolūkyje ir savais buitiniams reikalais, į grožį ir aplinkos tvarkymą nekreipė jokio dėmesio ir šaipėsi iš to, kad organizuodavome talkas medeliams sodinti. Akys buvo nukreiptos tik į žemę. Radau čia dar neveikiančią lignoninę su nemažu sodu. Iš čia, iš lignoninės, ir prasidėjo darbai už būsimą Mosėdžio grožį ir šlovę. Pirmaisiais metais ištisas savaites visas lignoninės kolektyvas tvarkydavo apleistą teritoriją, sodą. Vėliau kibome į miestelį. Neliko nuošalyje apylinkės taryba, kolūkio valdyba, mokykla, kolūkiečiai, tarnautojai. Taip žmonės priprato prie tvarkos, grožio, spalvų. Akmuo, iki šiol buvęs žemdirbio priešu, padarė laužytoju, tapo buities puošmena, pasididžiavimu. Ši akmenų garbinimo banga persirito per visą Respubliką. Lignoninės kolektyvas buvo apdovanotas lengvąja automašina, nes aplinkos tvarkyme užėmėme I-ąją vietą Respublikoje.

Atostogų metu aplankiau žymiausius Sąjungos botanikos sodus, medelynus, gamtos mylėtojus. Kuprinėmis ir siuntiniais gabėčiau į Mosėdį viską, ką gero ir gražaus rasdavau ir gaudavau. Dalyvavau botanikų ekspedicijose įvairiausiose Tarybų Sąjungos vietose. Nepaprasto grožio augalų parsivežiau iš visų Pabaltijo respublikų, Kaliningrado srities. Ne kartą keliavau po Krymą, Karpatus, Kaukazą, Kopet-Dago kalnus, Karakumų dykumą, Tian Šanio, Fannų, Pamyro, Altajaus kalnus.

Tas pats būdavo visur – Airijoje, Kaukaze.

Pasieniečiai visada priimdavo svetingai. Kartą Gruzijos arche-

ologiniame Vardzijos mieste, esančiame prie pat Turkijos pasienio, mudu su draugu iš Mosėdžio sulaikė dėl kai kurių netikslumų dokumentuose, kuriais buvo leista apsilankyti šioje vietovėje. Kol nuvežė į centrą, sutemo. Apgyvendino viešbutyje. Tuo tarpu nemaža grupė žmonių, negavę vietų, snūduriavo prie administratoriaus kabineto. Rytmetį, būstinėje išsiaiškinę tai, ką reikėjo, pasikeitė suvenyrais: mes jiems davėme lietuviškų ženkliukų ir atviručių, o mums jie davė brangių akmenų – agatų.

Niekada nepamiršiu, kaip mus su brolienu priėmė pasieniečiai Kurilų salose, kur retai kas užklysta iš žemyno, juo labiau iš kito Sąjungos krašto. Šio posto viršininkai buvo mūsų kaimynai baltarusiai. Pasiūlė nusimaudyti natūraliose šiltų versmių voniose. Karštas vanduo tryško čia pat, iš kalno. Reikėjo tik pareguliuoti šalto vandens kraną, kad nenusiplikytum. Karininkai pakvietė prie vakarienės: ryžių košė, balta duona, sviestas, arbata ir pilnas bliūdas³ raudonųjų ikų! Tada neršė raudonoji žuvis kuprė (gorbuška). Tai buvo karališka vakarienė.

Rinkdamas augalus Pamyre, užsikoriau į Hobu-Rubot perėją, esančią daugiau kaip 3,5 km aukštyje. Saulė jau užkliūdavo už aukštesnio kalno viršūnės. Čia pat, po kojomis, duobėse, grioviuose, baltavo amžinas sniegas. Gyvenvietės pasiliko kažkur tolybėse, žemai. Man vairuotojai buvo sakę, kad aukštai kalnuose rasi kariškių postą. Tad ir patraukiau jo ieškoti. Mano nuostabai, karininkas buvo baigęs mokslus Vilniuje, žmona – vilnietė. Kalbos ir vaišės buvo ilgos.

Tuo laikotarpiu žiemos metu pradėjau arkliai vežti akmenis, o vėliau – automašinomis, traktoriais. Dabar jų jau apie 5 000. Didžiausi sveria po 40–60 tonų. Akmenų muziejus baigiamas įrengti. Beveik visi akmenys (ekspوناتai) suvežti. Ekspوناتus muziejuje išdėstėme grupėmis, kurių yra 11. Tokia pat tvarka ekspوناتai išdėstomi kamerinėje dalyje – malūne ir lauko ekspozicijoje. Nemaža dalis mūsų akmenų išdėstyta po visą miestelį: centre, Akmenų gatvėje, skveruose, atskirose sodybose.

Mosėdžio apylinkės pačios akmeningiausios mūsų respublikoje. Jie čia pateko per ledynmečius, kurių buvo 7, o gal ir daugiau. Kadangi ledynai formuodavosi vis skirtingose vietose, o slinkdavo į Pabaltijį, tad čia randama labai gausi akmenų įvairovė – iš Suomijos, Švedijos, Bosnijos įlankos, Alandų salų ir kitų vietovių. Seniausiems akmenims apie 1,5 milijardai metų. Jauniausiems (lietuviškiems akmenims) – keli tūkstančiai metų. Jie susidaro ir dabar čia, Mosėdyje, ir kituose Lietuvos vietose, pvz., smiltainiai (pesčianiki), sideritai, dolomitai. Lietuviški akmenys sudarys vienuoliktąją grupę, o visi ledynų atneštieji – 10 grupių ir bus suskirstyti pagal tai, iš kokios vietovės (regiono) jie čia atstumti.

Muziejuje bus rodomi tik Lietuvoje randami akmenys. Toks yra mano tikslas, nes nėra prasmės rinkti ekspوناتus iš visos Tarybų Sąjungos. Tai – geologijos muziejų reikalas! Tokio tipo muziejus, kuris čia įsteigtas po atviru dangumi, daugiau kaip 25 ha plote, yra pirmas toks Tarybų Sąjungoje.

Per visą šį kūrybos ir darbų laikotarpį kolūkyje pasikeitė 4 pirmininkai. Visi padėjo. Nedarbo dienomis gaudavau automašiną, traktorių. Patys pirmieji, stipriausi ir pagrindiniai pagalbininkai buvo ir yra Skuodo MSV darbuotojai. Iš jų gaudavau ir dabar ištaisais žiemos mėnesiais gaunu po 2–5 galingus traktorius (beveik kasmet). Labai daug padėjo mosėdiškiai (kolūkiečiai, tarnautojai), padėję pakrauti akmenis į automašiną.

Apie Mosėdžio akmenis ir augalus rašė įvairių šalių spauda

Vaclovas Intas. Gedimino Žilinsko nuotrauka (?) iš RKIC archyvo

(centrinė, sąjunginių respublikų, Japonijos, Indijos, Italijos, Kubos, Kanados, JAV, VDR, Australijos ir kt.). Ne kartą rodė respublikos ir centrinė televizija, intervizija, kinas. Neretos laidos per radiją. Mosėdį aplanko turistai iš visos Tarybų šalies ir užsienio.

Per visą tą laikotarpį man labiausiai Mosėdį išpuošti, išauginti nepaprastai turtinę medelį, suvežti akmenis, įrengti tvenkinus, išgarsinti miestelį po visą pasaulį ir tuo sudaryti padorų foną Akmenų muziejui, bei jį sukurti padėjo:

1. Mosėdžio ligoninės ir ambulatorijos darbuotojai;
2. Lietuvos TSR Melioracijos ir vandens ūkio ministerija;
3. Skuodo rajono MSV melioratoriai;
4. Šilutės rajono MSV melioratoriai;
5. Lietuvos TSR geologijos mokslinio tyrimo institutas;
6. Lietuvos TSR Gamtos apsaugos komitetas;
7. Mosėdžio kolūkis;
8. kiti mosėdiškiai (kaimynai, draugai, pažįstami, nepažįstami, turistai);
9. Sąjunginių respublikų botanikos sodai;
10. kitos mūsų Respublikos bei kaimyninių respublikų ir rajono įstaigos.

1978 metai

¹ Pasaulis.

² Antrąjį pasaulinį.

³ Dubuo.